

281 изречении «Текстов саркофагов» говорится: «Все умершие, кто знает это изречение, будут совершать свою собственную магию». Именно благодаря магии можно обрести силу, соединиться с богами на небесах и не умереть второй раз. Это были не просто магические формулы, которые позволяли каждому египтянину почувствовать себя значимым и удовлетворить свои желания. Все они отражали герметическое откровение, записанное Тотом «что наверху, то и внизу» – законы о гармонии и равновесии мира.

Изменившаяся реальность требовала нового подхода. В период Среднего царства отдельно взятый человек оказался предоставлен сам себе, его земная, а главное, загробная жизнь теперь зависела только от него. В тоже время, огромный пласт знаний стал доступен широким слоям населения и предлагал разнообразие подходов в решении этих проблем. Поэтому, несмотря на развитие высокодуховных концепций, египтяне предпочитали использовать магию, даже если не до конца понимали всю глубину таинств. Однако, получив доступ к божественным знаниям и став частью космического мироустройства, каждый гражданин египетского общества теперь был ответственен за порядок и целостность, как своего микрокосмоса, так и всего государства.

Знищення нацистами населення на окупованих теренах СРСР за допомогою газвагенів (1941–1943 рр.)

Юрій Радченко

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: radc-yurij@yandex.ru

Вперше на «озброєння» газвагени отримали айнзатцгрупи. На Нюрнберзькому процесі командувач зондеркоманди 4а Пауль Блобель повідомив, що у розпорядженні його підрозділу газваген з'явився ще вересні або жовтні 1941 року. Про знищення населення за допомогою «душогубок» айнзатцгрупою Д згадував у Нюрнбергу її командир Отто Олендорф.

Першими жертвами газвагену в Харкові стали євреї. Є відомості про те, що «душогубки» відходили навантаженими євреями з території харківського гетто. Водій «душогубки» Вільгельм Фіндейзен свідчив 29 вересня 1967 року: «У Харкові я керував одного разу цією машиною. У газваген було завантажено близько 40 осіб. Вони були приведені із службової установи. Я поїхав через місто..., де не було житлових приміщень... Я зробив велике коло. Там я мій вантаж залишив. У Харкові не кожного дня були поїздки. Мені пригадується одна поїздка в розпал зими через Харків. Я завантажив вже людей і їхав повз апаратний завод, коли несподівано затих мотор. Люди в машині кричали та били із середини. Я був у повній нестямі, що мені робити... Моя машина була відтягнута на апаратний завод. Після того, як перекирили вулицю, там відчинили двері, і люди просто випадали як напівбожевільні від пережитого... Я не можу сьогодні сказати, чи поїхала машина наступного дня знову і чи були ці люди задушені у газвагені...

У Харкові було декілька поїздок. Точну кількість я не можу назвати. Я думаю, щонайменше 10 разів...». Іншого разу, 17 жовтня 1967 року, той самий

водій згадував: «Я відчинив двері. Співробітники зондеркоманди, чий прізвища через стільки часу я вже не пам'ятаю, привели євреїв та за допомогою малої драбини, яка знаходилася позаду машини, завантажили всередину. Люди мали речі. Вони запитували мене завжди, наскільки знали німецьку мову, що з ними буде, і я у відповідності до вказівок відповідав, що їдемо працювати в Полтаву. Коли машина була заповнена – в неї входило приблизно 40–45 осіб – двері зачинялися... Я сідав у машину, заводив мотор і рушав через Харків до тракторного заводу. Там були вириті протитанкові рови, тому що існувало побоювання щодо наступу на місто росіян. Я зупинявся позаду цих ровів або паралельно до них і відчиняв двері. Жертви лежали з рожевими обличчями мертві. Працівники робочої команди з військовополонених або євреїв, які були на місці, витягували трупи з машини, роздягали і кидали у протитанковий рів. Я повертався з машиною назад і завантажувався знову. Зазвичай була одна або дві поїздки. Де брали людей, яких завантажували в машину, я не можу сказати. Я до цього не мав відношення. Після закінчення акції я промивав машину зі шланга».

За свідченнями заступника коменданта в'язниці СД Петра Сіренка у приміщенні на вулиці Чернишевській, 76 знаходився спеціальний нацистський каральний орган, куди відправлялися вцілілі харківські євреї. У дворі цього будинку також використовували газвагени для знищення людей.

Ганс Ріц, унтерштурмфюрер СС, командира роти СС, приєднаної до зондеркоманди СД, під час проведення Харківського процесу розповідав, що після прибуття до м. Харкова 31 травня 1943 року, він вів розмови з начальником місцевого СД штурбаннфюрером д-ром Кранебінгером та лейтенантом Якобе. Останній повідомив Ріцу, що в місцевого СД є «гуманний» спосіб знищення ворогів націонал-соціалізму. Якобе мав на увазі газваген. Ріц доповів далі, що після цього він згадав, що йому було вже відомо про існування цієї машини знищення. Ще до прибуття до Харкова під час розмови з керівником НСДАП у Варшаві Ріхтером Ріцу стало відомо, що населення колишньої польської столиці також знищується у такий варварський спосіб. Ріц свідчив, що в травні та вересні 1942 отримав інформацію про використання газвагенів у Вітебську та Ризі. Наступного дня після зустрічі Якобе продемонстрував Ріцу газваген. «Це була звичайна військова машина, призначена для перевезень, тільки з кузовом, який герметично зачинявся... В середині машина була оббита залізними листами, у підлозі були отвори, через які потрапляли вихлопні гази з мотору, за допомогою яких отруювалися люди, що там знаходилися. Незабаром після цього відкрилися двері в'язниці, і групами звідти почали виводити заарештованих. Серед них були жінки різного віку та старики, котрі йшли у супроводі есесівців...кількість заарештованих складала приблизно 60 осіб. Коли почалося завантаження в машину, частина заарештованих пішла в машину, інша частина не хотіла заходити й здійснювала опір, але насильно була заштовхнута ударами есесівських прикладів».

Є відомості також про арешт у Мелітополі 24 грудня 1942 року 1200 людей. За словами колишнього оберштурмбаннфюрер СС та окружного комісар Мелітополя Георга Хайніша, вони були заарештовані під виглядом необхідності забезпечення порядку. Всіх їх направили у спеціальний табір у Криму. Там цих людей, за свідченням Хайніша, розстріляли або отруїли газом у «душогубках».

Газвагени використовували при знищенні єврейського населення окупованої нацистами Білорусі. Наявних «душогубок» не вистачало. Август Беккер, колишній «інспектор газвагенів» на судовому процесі після війни дав показання: «Сам я мав чітке службове завдання – перевірити роботу з газвагенами у окремих каральних групах на сході. Це означає, що я повинен був контролювати, щоб проведені в газвагена масові вбивства проходили за правилами, причому я перш за все звертав увагу на технічний режим роботи цих машин. При цьому я хотів би згадати, що використовувалися газвагени двох типів – «Опель-блітц» вантажністю 3,5 тони та великий «Заурерваген», розрахований, якщо нічого не плутаю, на сім тон. На основі цього службового завдання, отриманого від Рауффа, в середині грудня 1941 року я поїхав на схід з метою дістатися до каральної групи А (Рига), щоб там перевірити газвагени. . . У Ризі від штандартенфюрера Потцельта, заступника командира охоронної поліції та СД Риги, я дізнався, що каральні команди у Мінську недостатньо наявних там трьох газвагенів тому їм потрібні були ще машини. При цьому я також дізнався від Потцельта, що у Мінську йде мова про єврейський табір смерті. На літаку «Шторх» каральної групи я полетів у Мінськ. Зі мною летів гауптштурмфюрер Рюль, начальник табору смерті в Мінську, з яким у Ризі і вів переговори. Потім Рюль нахабно почав вимагати від мене забезпечити їх ще машинами, бо вони не встигають виконати знищення».